

Jaarverslag van 1997

- [Voorwoord van de voorzitter](#)
- [Het jaar 1997 in het kort](#)
- [Roken in Nederland](#)
- [Jeugdvoorlichting](#)
- [Volwassenenvoorlichting](#)
- [Wetenschappelijke activiteiten](#)
- [Overige activiteiten](#)
- [Voorlichtingsmaterialen in cijfers](#)

Voorwoord van de voorzitter

Minder rokers

Het percentage volwassen rokers daalde dit jaar van 35% tot 33%. Deze daling deed zich zowel voor bij mannen (39% naar 37%) als bij vrouwen (32% naar 30%). Daarmee is het percentage rokers onder volwassenen weer terug naar het niveau van 1994. Ook in 1988 en '89 werd een percentage van 33% gemeten. In beurstermen gesproken is er dus sprake van een weerstandslijn: het percentage wil maar niet zakken beneden de 33%.

De ontwikkeling van het roken onder jongeren van 10-19 jaar is min of meer vergelijkbaar. Er was dit jaar een daling te zien van 31% naar 29%. De daling wordt vooral veroorzaakt door de jongens. Bij de meisjes is het percentage rokers onveranderd. Het percentage rokers wil niet zakken beneden een niveau van ca 28%. Sinds 1992, toen deze metingen begonnen, is het niveau nog nauwelijks lager geweest dan nu.

Krachtiger aanpak nodig

Deze resultaten laten dus geen duidelijke trend naar beneden zien. De doelstelling van de minister van VWS is een vermindering van 20% van het roken in de komende kabinetsperiode, zodat in 2002 het percentage van 28% wordt bereikt. Daarvoor is een krachtiger aanpak noodzakelijk. In dit oogstjaar van het eerste kabinet-Kok is er regelmatig in de politiek van gedachten gewisseld over de aanpak van het roken. Twee onderwerpen stonden daarbij centraal: een vernieuwing van de Tabakswet en de Europese richtlijn tabaksreclame. Al in 1996 werd de Nota Tabaksontmoedigingsbeleid van het kabinet behandeld in de Kamer. Een groot aantal beleidsvoornemens daaruit moet worden gerealiseerd met wettelijke maatregelen. De in het vooruitzicht gestelde wijziging van de Tabakswet heeft echter de Kamer nog niet bereikt. In het najaar werd wel duidelijk dat de

regering een aanzienlijke verscherping van het rookverbod op de werkplek voorstaat. Aangekondigd werd een wettelijke maatregel waarbij een werkgever verplicht wordt op verzoek van een werknemer voor een gemeenschappelijke werkplek een rookverbod in te stellen. Deze maatregel kan rekenen op brede steun uit de samenleving, met uitzondering van de werkgevers. Realisering is afhankelijk van de totstandkoming van de nieuwe Tabakswet.

Vernieuwing campagnes

Met ingang van dit jaar is het budget voor jeugdcampagnes met een miljoen gulden verhoogd, dankzij een amendement bij de begroting Volksgezondheid. Dit geld is onder meer gebruikt voor de vernieuwing van de campagne *Roken. Dood- & doodzonde*. De nieuwe uitingen bleken zeer spraakmakend. Eén ervan werd zelfs op de voorpagina van een landelijk dagblad gepubliceerd. De jeugd kon de uitingen zeer waarderen, zodat de bekendheid van de campagne onder de doelgroep opliep tot het bijzonder hoge percentage van 99%.

In 1997 startte het ESFA-project, een internationaal onderzoek- en ontwikkelingsproject om het roken onder jongeren terug te dringen. Daarvoor is een aparte projectleider bij Stivoro ondergebracht. Het project staat onder leiding van de Universiteit Maastricht en zal in totaal vijf jaar duren. Het wordt gesubsidieerd door de Europese Gemeenschap. De resultaten van het project zullen worden gebruikt in de jeugdcampagne van Stivoro.

Competities blijken een goed middel te zijn om de betrokkenheid van organisaties bij het onderwerp niet-roken te vergroten. Stivoro organiseerde een competitie onder instellingen voor gezondheidszorg: wie heeft het beste rookbeleid? De prijs -een plaquette- werd uitgereikt door minister Borst. Met een aparte subsidie van het ministerie van OCW werd Stivoro in staat gesteld de actie *De Rookvrije School* te organiseren. In deze competitie reikte staatssecretaris Netelenbos de aanmoedigingsprijzen uit aan de scholen met het beste rookbeleid. Hier bestond de prijs uit een geldbedrag. Deze actie zal de komende jaren worden voortgezet.

De stoppen-met-roken-campagne maakte ook dit jaar weer gebruik van de spots van John Cleese. Iets nieuws is de tentoonstelling die de Expotheek in opdracht van Stivoro heeft gemaakt over roken. Deze tentoonstelling wordt gedurende enkele jaren opgesteld in ziekenhuizen en andere gezondheidsinstellingen, zodat hun bezoekers meer te weten kunnen komen over roken en de effecten daarvan op de gezondheid.

In het najaar is een nieuwe campagne gestart, gericht op de ouders en verzorgers van jonge kinderen: *Roken? Niet waar de kleine bij is*. Doel van deze campagne is te voorkomen dat baby's en jonge kinderen worden blootgesteld aan tabaksrook. Vooral in de eerste levensjaren is tabaksrook buitengewoon schadelijk voor het jonge kind. In het najaar werd de campagne geïntroduceerd bij de belangrijkste tussenpersonen: de kraamverpleegkundigen en -hulpen, consultatiebureau-medewerkers en kinderartsen. In 1998 volgt de introductie bij het grote publiek.

Mutaties in bestuur

De heer E.R. Bunt, die ruim tien jaar lid was van het bestuur, nam afscheid als directeur van het Astma Fonds en trad ook af als bestuurslid van Stivoro. Hij werd opgevolgd door de nieuwe directeur van het Astma Fonds, de heer drs. M.J.M. Petit. Mevrouw drs. A.E. Patijn-Stroink (bestuurslid namens de Nederlandse Hartstichting) werd opgevolgd door de heer C. Willemse. Stivoro is de beide vertrekkende bestuursleden zeer veel dank verschuldigd vanwege hun inzet en betrokkenheid.

Het bestuur wil op deze plaats zijn erkentelijkheid uitspreken jegens de medewerkers van het bureau. Zij hebben ook dit jaar weer met groot enthousiasme en aanstekelijke energie een bijdrage geleverd aan het terugdringen van het roken in Nederland.

Wellicht dat de komende jaren de daling van het aantal rokers daadwerkelijk zal doorzetten!

drs. J.P.W.C. Korthals Altes, voorzitter

Het jaar 1997 in het kort

Europese richtlijn

De besluitvorming over de Europese richtlijn tabaksreclame leidde tot flinke politieke commotie. Al onder een vorige regering was afgesproken dat het negatieve standpunt van Nederland over deze richtlijn opnieuw zou worden overwogen als de Nederlandse stem doorslaggevend zou zijn. Deze situatie trad op toen in het Verenigd Koninkrijk Labour aan de macht kwam. Minister Borst stelde toen voor steun te verlenen aan de richtlijn, die in Nederland tot een forse reductie van tabaksreclame zal leiden. Regeringspartij VVD verzette zich heftig tegen deze opstelling. Uiteindelijk werd de cruciale VVD motie verworpen.

In Brussel was de besluitvorming nog spannender. Een van de landen die zich aanvankelijk voorstander had verklaard, Spanje, verklaarde op het laatste moment – om onduidelijke redenen– zich te zullen onthouden van stemming. De verwachte meerderheid voor de richtlijn bestond toen niet meer. Griekenland was echter bereid in ruil voor een speciale concessie de richtlijn te steunen, zodat deze met minimale meerderheid tot stand kwam.

Inmiddels is de richtlijn bekrachtigd door het Europees Parlement. Vanaf 2002 zal buitenreclame voor tabaksproducten verboden zijn. Een jaar later staat er geen tabaksreclame meer in kranten en tijdschriften. Het is niet zeker dat Nederland deze maatregelen zou kunnen treffen zonder de Europese richtlijn.

Accijnsverhoging

Met de verkiezingen in aantocht vroeg Stivoro de politieke partijen aandacht te geven aan het tabaksbeleid. Daarbij gaat het om onderwerpen op het gebied van fiscale politiek, gezondheidsbeleid en economische zaken. De meest logische en simpele manier om het tabaksgebruik terug te dringen is een accijnsverhoging. Een accijnsverhoging met minstens een gulden per pakje zal tot een flinke daling van de consumptie leiden, vooral bij jongeren. Daarnaast vroeg Stivoro aandacht van de politieke partijen voor een wettelijke regeling ter beperking van tabaksreclame, het recht van werknemers op een rookvrije werkplek en een verdere versterking van de voorlichtingscampagnes tegen het roken.

Rookvrije werkplek

In september heeft minister Borst het initiatief gelanceerd om het recht van werknemers op een rookvrije gezamenlijke werkplek in de wet vast te leggen. In de huidige wetgeving is dit recht niet eenduidig geregeld. Om de stand van zaken wat betreft het roken op het werk te peilen is de Inspectie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een onderzoek gestart in de tweede helft van 1997. Mede op grond van de resultaten van dit onderzoek wordt bepaald of nadere wetgeving nodig is.

Claims

In de Verenigde Staten was er een belangrijke doorbraak in de al jarenlang durende strijd tegen de tabaksfabrikanten. In verhoren door advocaten van de overheid gaven topmensen uit de industrie toe dat er jaarlijks mogelijk honderdduizenden Amerikanen sterven als gevolg van het roken van sigaretten. Ook gaven zij voor het eerst toe dat er een verband is tussen roken en longkanker en bovendien dat zij al lang weten dat roken verslavend is. Onder druk van ingediende claims zag de tabaksindustrie zich gedwongen een akkoord te sluiten over de vergoeding van geneeskundige kosten van rokers.

De feiten die in de VS boven tafel zijn gekomen zijn ook van belang in Europa. Verschillende Europese organisaties, waaronder Stivoro, bestuderen de mogelijkheden ook hier processen aan te spannen tegen de tabaksindustrie.

Daarbij staat voor Stivoro voorop dat met een dergelijk proces de gezondheidsschade van roken opnieuw en indringend aan de orde komt.

Ammonium

Ook uit de VS kwam het bericht dat de fabrikanten aan lichte sigaretten soms een fors percentage ammonium toevoegen. Ammonium zorgt ervoor dat de nicotine beter in het lichaam wordt opgenomen en daar sterker doorwerkt. Een zogenaamde lichte sigaret heeft dan dus dezelfde verslavende werking als een normale sigaret. Voor Stivoro was het bericht aanleiding de tabaksindustrie in een open brief om duidelijkheid te vragen over de toevoegingen en er bij de overheid op aan te dringen eisen te stellen aan de etikettering en samenstelling van sigaretten. Zo wordt misleiding van rokers tegengegaan.

Op Wereld Niet-roken dag (31 mei) boden kinderen van een Haagse basisschool, mevrouw T. Netelenbos, staatssecretaris van Onderwijs, een videofilm aan met hun interpretaties van de effecten van roken.
Foto: Benelux Press

Roken in Nederland

Dit jaarverslag bevat actuele cijfers over de rookgewoonten in Nederland. Deze cijfers komen uit twee NIPO-onderzoeken, die sinds 1978 jaarlijks in opdracht van Stivoro worden verricht. Eén onderzoek richt zich vooral op volwassenen. Hiertoe werden in dit jaar 21.142 personen ondervraagd, in leeftijd variërend van 15 jaar tot 65+. Als onderzoeksmethode worden gezinsenquête's gebruikt. De vraag over het roken luidt: "Rookt u (wel eens) of rookt u helemaal niet?"

Het andere NIPO-onderzoek is alleen op jeugdigen gericht. Daartoe ondervroeg het NIPO vorig jaar 5.119 jongeren van 10 tot 19 jaar. Doordat deze via straatinterviews in en rond scholen, buiten de aanwezigheid van volwassenen, worden ondervraagd, geeft dit onderzoek een beter beeld van het werkelijke rookgedrag van jongeren. Ook de vraag over het roken is beter afgestemd op de situatie van jongeren. Deze luidt: "Heb je in de afgelopen vier weken gerookt?" In vorige jaarverslagen schreven we al dat de onderzoeksmethode voor deze leeftijdsgroep hogere percentages rokers te zien geeft dan de ondervraging in het gezin. Vergelijk ook dit jaar [tabel 1](#) met [tabel 2](#).

Rookgewoonten

Onder volwassenen (15 jaar en ouder) is het percentage rokers ten opzicht van vorig jaar gedaald, van 35% naar 33%. De daling deed zich zowel voor bij mannen (van 39% naar 37%) als bij vrouwen (van 32% naar 30%; zie [tabel 1](#) en [grafiek 1](#)).

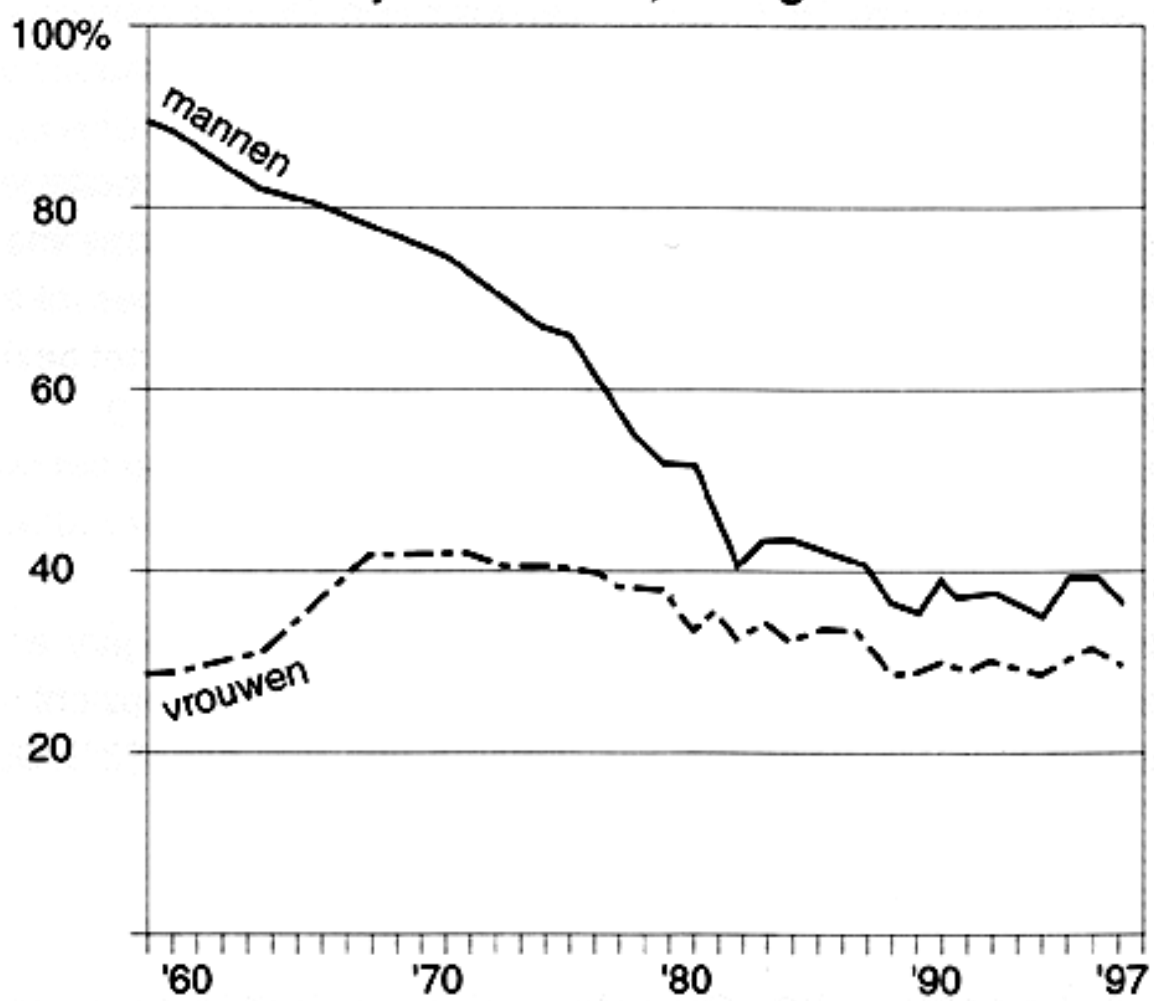
Tabel 1. Roken in Nederland 1958 - 1997: Percentage rokers per leeftijdsgroep naar geslacht

	15-19 jr*		20-34 jr		35-49 jr		50- 64 jr		65+		Totaal 15-65+		Totaal %
	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	
1958	-	-	91	46	91	32	89	18	88	5	90	29	60
1963	-	-	78	45	85	38	81	20	76	3	82	32	57
1967	58	57	79	58	80	46	82	26	83	13	78	42	60
1970	55	57	77	57	77	48	78	27	74	13	75	42	59
1975	46	48	68	58	69	47	68	29	66	12	66	40	53
1979	29	39	56	52	58	40	61	30	47	13	52	38	45
1980	30	31	56	44	54	38	56	28	52	11	52	34	43
1981	27	30	49	48	50	39	51	28	51	13	47	36	41
1982	18	27	45	45	44	36	45	27	43	13	41	33	37
1983	23	28	46	48	50	39	47	25	41	12	44	35	40
1984	17	24	48	44	48	36	49	29	43	13	44	33	39
1985	22	23	46	44	48	39	47	29	42	13	43	34	39
1986	22	22	46	45	46	37	45	29	41	12	42	34	38
1987	21	22	41	42	47	37	44	31	39	12	41	33	37
1988	19	19	39	38	41	34	39	25	35	11	37	29	33
1989	17	20	37	35	42	35	37	26	34	13	36	29	33
1990	21	21	41	38	43	36	41	29	34	12	39	31	35
1991	22	19	39	37	43	37	40	28	33	13	38	30	34
1992	23	21	38	37	43	38	40	28	32	14	38	31	34
1993	24	20	40	35	40	35	38	27	30	13	37	30	33
1994	24	22	37	33	40	35	36	27	29	13	36	29	33
1995	25	21	42	36	43	38	38	27	32	14	39	31	35
1996	26	23	43	36	43	39	38	28	32	15	39	32	35
1997	26	25	39	34	41	37	35	27	28	14	37	30	33

Bron: Stichting Volksgezondheid en Roken: NIPO-enquêtes naar roken onder volwassenen, 1979-1997; Gadourek, "Riskante gewoonten" (1958); NOP- & TON-enquêtes (1963-1975). Deze gegevens zijn sinds 1980 gebaseerd op steekproeven van N=10 à 20.000

* De in deze tabel vermelde percentages voor 15-19 jarigen verschillen met die in tabel 2 wegens een verschil in onderzoeksmethodiek. Zie voor een toelichting het jaarverslag 1992.

**Grafiek 1: Rokers in procenten 1958 - 1997
15 jaar en ouder, naar geslacht**

Tabel 2. Roken in Nederland 1982-1997: Jongeren 10-19 jaar*
Percentage regelmatige rokers per leeftijdsgroep en geslacht

	1982		1985		1990		1992		1993		1994		1995		1996		1997	
	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %	M %	V %
10-12 jaar	6	4	7	3	2	2	3	2	6	4	3	2	4	5	5	3	7	4
13-14 jaar	21	22	22	24	15	12	22	17	17	23	21	19	23	26	25	26	18	25
10-14 jaar	13	12	13	13	8	6	11	8	10	11	10	9	12	13	14	12	12	12
15-16 jaar							40	46	44	40	42	42	43	45	47	42	41	45
17-19 jaar							52	42	47	46	50	46	48	48	54	47	50	49
15-19 jaar							47	44	45	44	47	45	46	47	52	45	46	47
10-19 jaar							31	27	29	29	29	27	29	30	33	29	30	29
M+V 10-14	12		13		7		9		11		10		13		13		12	
M+V 15-19							46		45		46		46		48		47	
M+V 10-19							29		29		28		29		31		29	

Bron: Stichting Volksgezondheid en Roken: NIPO-enquêtes naar roken onder de jeugd.

Sinds 1992 gebaseerd op steekproeven van N=5000.

* Zie ook voetnoot bij tabel 1

zowel voor bij mannen (van 39% naar 37%) als bij vrouwen (van 32% naar 30%; zie [tabel 1](#) en [grafiek 1](#)).

Onder de jongeren van 10 tot 19 jaar lijkt de stijging die de afgelopen jaren was geconstateerd omgebogen te zijn in een daling: van 31% naar 29%. Dit wordt vooral veroorzaakt door een daling onder de jongens (zie [tabel 2](#)). Bij de meisjes is het percentage rokers onveranderd gebleven. Grafiek 2 geeft een overzicht van het percentage rokers bij de jeugd vanaf 1982. Grafiek 3 toont de percentages rokers, ex-rokers en nooit-rokers in 1997. Meer gegevens over de rookgewoonten staan in factsheets, door Stivoro uitgegeven onder de titel *Roken. De harde feiten* (apart voor jeugd en volwassenen).

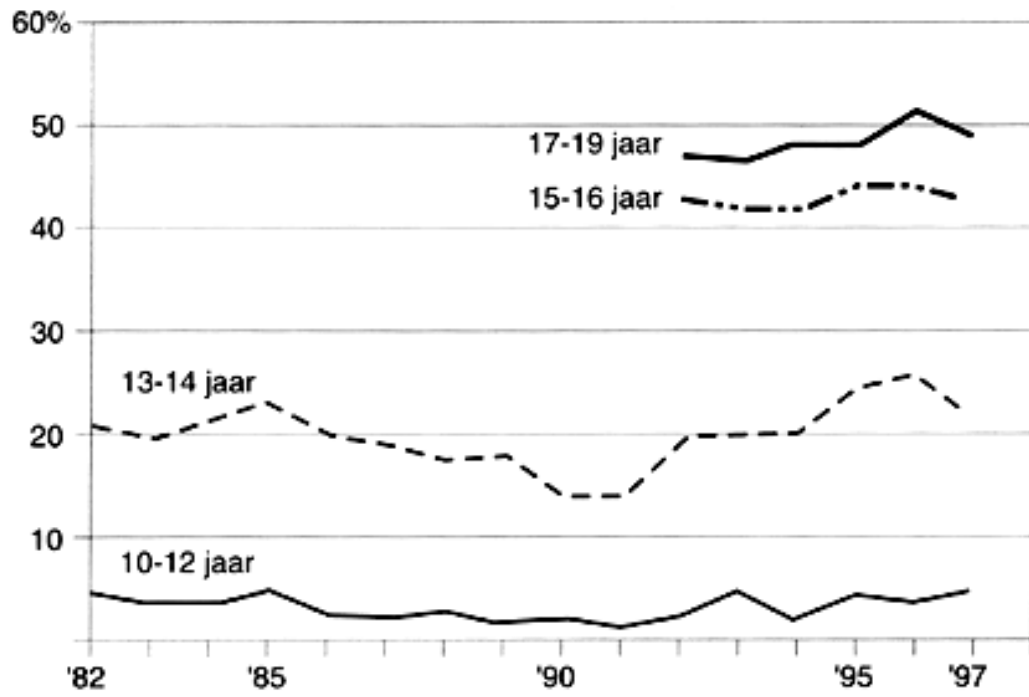
Sterfte door roken

Jaarlijks berekent Stivoro de totale sterfte in Nederland die aan roken kan worden toegeschreven. Hierbij wordt uitgegaan van de sterfteregistratie door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Van vier groepen ziekten is bekend dat ze in sterke mate toe te schrijven zijn aan roken (zie [tabel 3](#)). Tot 1992 werden hiervoor schattingen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) gebruikt. Sinds 1993 zijn de schattingen afkomstig van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM).

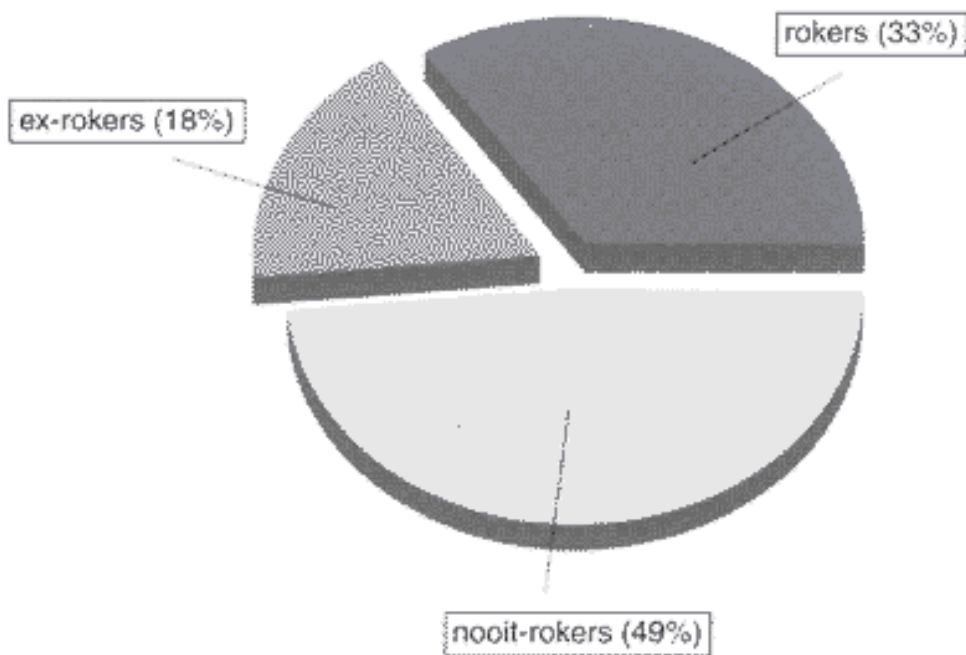
Dit jaar kwam het nieuwe RIVM rapport *Volksgezondheid Toekomst Verkenning* uit met een geactualiseerde berekening van de sterfte aan de vier aandoeningen. Hierin zijn voor het eerst ook gegevens over ouderen (60+) opgenomen. Vorige berekeningen hadden alleen betrekking op sterfte onder 20 tot 60 jarigen.

Stivoro zal voortaan de sterftcijfers berekenen over alle volwassenen van 20 jaar en ouder,

Grafiek 2: Rokers naar leeftijd jongeren

Grafiek 3: Percentage rokers, ex-rokers en nooit-rokers (15 jaar en ouder)

Tabel 3. Sterfte door vier aan roken gerelateerde aandoeningen in 1997 (volwassenen 20+)

	Totale sterfte		Sterfte door roken	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Longkanker*	7.016	1.862	6.065 86%	1.275 68%
CARA	4.318	2.163	3.114 72%	1.334 62%
Coronaire hartziekten (CHZ)	11.594	8.967	4.156 36%	2.303 26%
Beroerte (CVA)	4.791	7.422	2.178 45%	2.948 40%
Totaal per geslacht	27.719	20.414	15.513 56%	7.860 39%
Totaal	48.133		23.373 (49%)	

* inbegrepen de sterfte aan kanker aan de overige ademhalingsorganen

Bronnen:

RIVM (1997). Volksgezondheid Toekomst Verkenning. De som der delen. Eindredactie: D. Ruwaard & P.G.N. Kramers, Den Haag. Sdu Uitgeverij.

CBS (1997). Overledenen naar doodsoorzaak. 1996. Serie A1; volgens ICD, naar leeftijd en geslacht. Voorburg/Heerlen: CBS.

Tabel 4. Totale sigaretten- en shagverbruik in Nederland 1967 - 1997

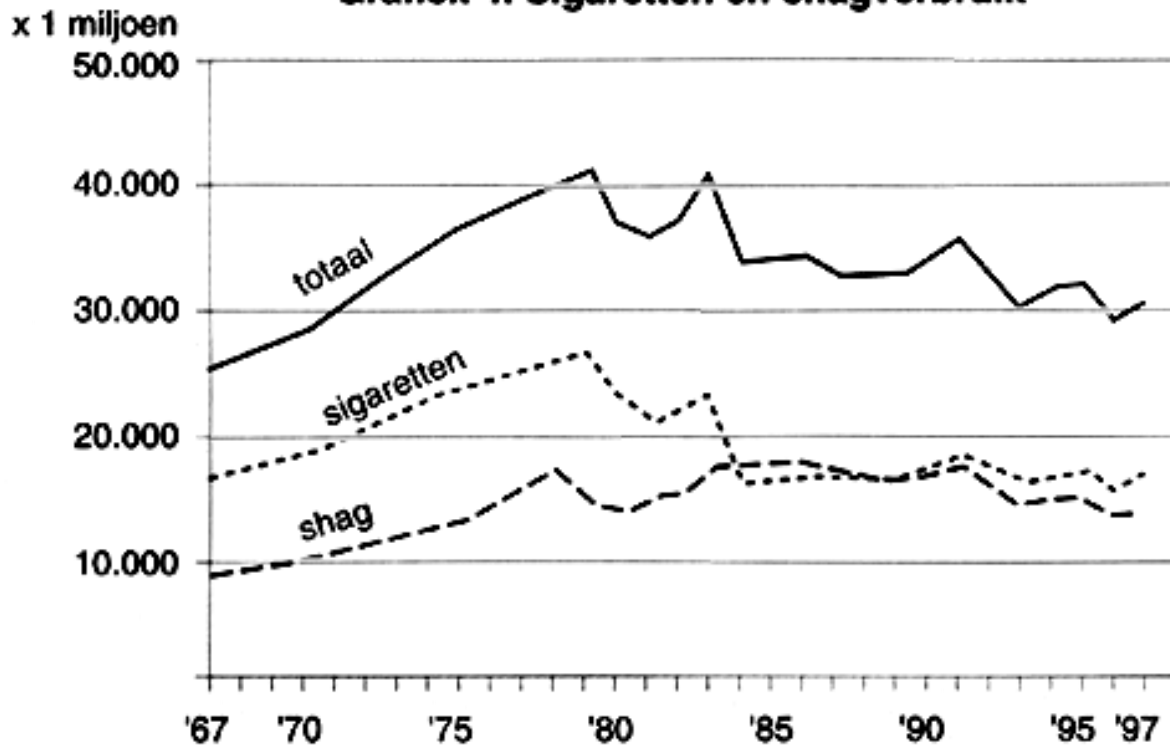
	sigaretten x 1 miljoen	shagjes* x 1 miljoen	totaal x 1 miljoen
1967	16.647	9.056	25.703
1970	18.675	9.914	28.589
1975	23.892	13.085	36.977
1979	26.784	14.383	41.167
1980	22.975	13.935	36.910
1983	23.113	17.350	40.460
1984	16.032	17.785	33.817
1985	16.289	17.855	34.144
1990	17.300	16.587	33.887
1991	18.398	17.408	35.806
1992	17.590	15.588	33.178
1993	16.116	14.096	30.212
1994	16.530	14.754	31.284
1995	17.150	14.424	31.574
1996	15.425	13.576	29.001
1997	16.640	13.670	30.310

* Shagverbruik is berekend op basis van 1 gram tabak per gerolde sigaret.

** Percentage van de totale hoeveelheid kerftabak.

Bron: CBS, Gegevens banderolafgifte Ministerie van Financiën.

Grafiek 4: Sigaretten en shagverbruik

inclusief de groep 60+. Het opvallendste verschil met vorig jaar is een lagere bijdrage van roken aan de totale sterfte (zie [tabel 3](#)): 49% van de sterfgevallen van mensen boven de 20 jaar kan aan het roken worden toegeschreven. Dit was 60% volgens de oude berekening. Dit verschil is vooral het gevolg van de lagere prevalentie van roken onder personen ouder dan 60 (met name onder vrouwen).

Uit [tabel 3](#) blijkt dat dit jaar tenminste 23.373 mensen overleden door het roken. Dit aantal moet als een ondergrens worden beschouwd, omdat sterfte door een aantal andere vormen van kanker buiten beschouwing is gelaten. In de vakliteratuur worden de volgende vormen van kanker met roken in verband gebracht: kanker aan de mondholte, de keel, de slokdarm, de blaas, de alvleesklier en de baarmoederhals.

Ook de sterfte door passief roken is in deze berekening buiten beschouwing gelaten.

Passief roken

In de afgelopen jaren is steeds duidelijker geworden dat ook passief roken (mee-roken) ziekte en sterfte kan veroorzaken, met name door een verhoogd risico op longkanker en hart- en vaatziekten. Volgens schattingen van het Nederlands Kanker Instituut overlijden jaarlijks 110 tot 270 mensen in Nederland aan longkanker ten gevolge van passief roken. Van de sterfte vanwege passief roken door andere ziekteoorzaken zijn geen nauwkeurige schattingen bekend.

Tabaksconsumptie

[Tabel 4](#) en [grafiek 4](#) geven een overzicht van het totale tabaksverbruik in Nederland, vanaf 1967. [Tabel 5](#) toont de consumptie per roker.

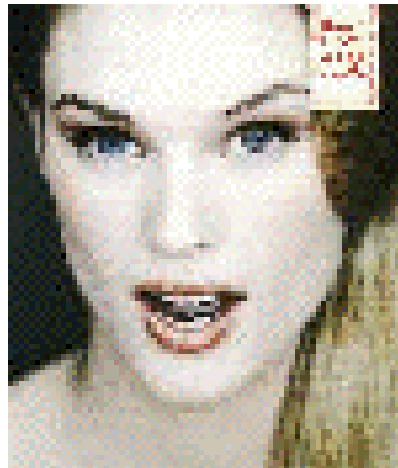
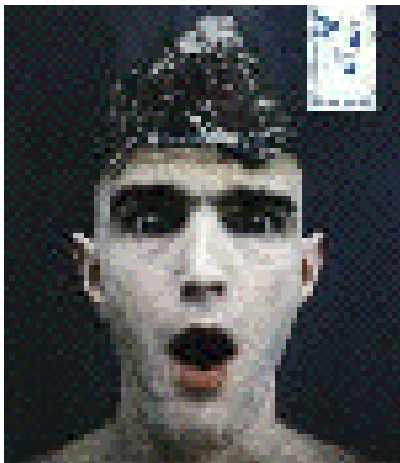
Tabel 5. De consumptie van tabak (sigaretten en shag), per roker (15 jaar en ouder) 1967-1997

	Bevolking 15 jaar en ouder (x miljoen)	Consumptie sigaretten en shag (x miljard)	Totaal aantal rokers (x miljoen)	Gemiddelde consumptie per roker per jaar	Gemiddelde consumptie per roker per dag
1967	9,1	25,7	5,47	4.698	12,9
1970	9,5	28,5	5,57	5.117	14,0
1975	10,2	36,9	5,44	6.783	18,6
1980	11,0	36,9	4,75	7.768	21,3
1985	11,7	34,1	4,51	7.561	20,7
1990	12,2	33,9	4,15	8.169	22,4
1995	12,6	31,6	4,31	7.331	20,1
1996	12,7	29,0	4,40	6.590	18,1
1997	12,9	30,3	4,13	7.119	19,5

Bronnen: Stichting Volksgezondheid en Roken; CBS, Maandstatistiek bevolking;
CBS: Maandstatistiek binnenlandse handel en dienstverlening.

N.B. Deze gegevens hebben betrekking op de hoeveelheden tabaksproducten die volgens de banderollen aan fabrikanten en importeurs beschikbaar zijn gekomen voor binnenlands verbruik (1967-1997) in miljarden stuks, inclusief grensverkopen, maar exclusief smokkel. De uitkomsten kunnen daarom enigszins afwijken van de werkelijke consumptie in de genoemde periode. Shagverbruik is berekend op basis van 1 gram tabak per gerolde sigaret.

Jeugdvoorlichting

Roken. Dood- & doodzonde

De campagne *Roken. Dood- & doodzonde* werd voortgezet en aangevuld met vijf nieuwe campagne-uitingen. Deze jongerencampagne startte in 1995. Het doel is de gezondheidsrisico's van roken weer op de agenda van jongeren te zetten. De nieuwe uitingen, die vanaf maart te zien waren op ca. 6.000 abri's door het hele land en in de diverse jongerenmedia, leggen vooral de nadruk op de directe gevolgen van roken, zoals slechte adem, lelijke tanden en het verslavende aspect.

Het campagnemateriaal bestond uit ansichtkaarten, posters, stickers en het jongerenmagazine *Roken, waarom zou je?* Dit werd verzonden na schriftelijke bestelling of na telefonische bestelling via de jongereninformatielijn 0900-9390 (€ 0,10 p/m).

De campagne als geheel heeft een hardere toon dan voorgaande campagnes. De evaluatie door het NIPO van de campagne heeft aangetoond dat de doelstelling ruimschoots is bereikt. Ruim 60% van de ondervraagde jongeren bleek de campagne spontaan te noemen. De geholpen bekendheid, d.w.z. de herkenning van de leus van de campagne is 99 %.

Ook de Postbus-51 campagne, gericht op volwassenen die iets met jongeren te maken hebben, is in 1997 voortgezet. Deze campagne moet volwassenen wijzen op de verantwoordelijkheid die zij hebben voor het rookgedrag van jongeren. Bijna 100.000 folders zijn verspreid via het postkantoor en de bibliotheek. Naar aanleiding van deze campagne kreeg Stivoro veel verzoeken om extra informatie. Het ging voornamelijk om aanvragen voor stoppen met roken folders, rook-niet-sjeks en het jongerenmagazine. Jaarlijks zullen predikaten aan rookvrije scholen worden uitgereikt. Scholen die nog niet zover zijn, worden gestimuleerd acties te ondernemen.

Nationale Onderwijs Tentoonstelling

Zeven gezondheidsorganisaties, waaronder Stivoro, namen van 21 tot en met 25 januari gezamenlijk deel aan de Nationale Onderwijs Tentoonstelling. Het doel van dit samenwerkingsverband is een duidelijke eensgezinde presentatie te geven van organisaties die actief zijn op het terrein van gezondheidsbevordering en preventie. Deze tweejaarlijkse tentoonstelling is een uitstekende gelegenheid om de materialen over roken voor jongeren onder de aandacht te brengen van het onderwijzend personeel. De ongeveer 41.000 bezoekers van deze vakbeurs toonden veel belangstelling voor de materialen. Onder andere het boekje *Wat Kim te weten komt over roken*, bedoeld voor groep 7 en 8 van het basisonderwijs, werd op deze beurs gepresenteerd.

De Rookvrije School

In het najaar van 1997 heeft Stivoro op ruim 9.000 schoollocaties voor primair-, voortgezet- en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie een onderzoek laten uitvoeren. De resultaten van dit onderzoek geven de stand van zaken weer wat betreft de mate van rookvrij zijn van de scholen. Op grond van een objectieve analyse door het NIPO zijn in elke categorie scholen geselecteerd die zich het meest hebben ingezet voor een rookvrije werk- en leefomgeving voor leerlingen, personeel en bezoekers.

Op 28 november heeft de staatssecretaris van onderwijs, mevrouw T. Netelenbos, aan vijftien scholen een aanmoedigingsprijs uitgereikt.

Megafestatie

Voor de derde achtereenvolgende keer was Stivoro aanwezig op de Megafestatie, die wordt georganiseerd door de Jaarbeurs te Utrecht. Van 5 tot en met 13 juli bezochten 165.000 jongeren deze grootste jongerenbeurs. De harde

boodschap die Stivoro de jongeren voorhoudt, werd op creatieve wijze verpakt door de Amsterdamse mimegroep Theater Compact.

ESFA

Dit jaar startte ook het ESFA-project. Dit is een Europees rookpreventie project gericht op jongeren: European Smoking prevention Framework Approach. Het doel is de prevalentie van roken onder jongeren binnen drie jaar te verminderen met 10%. ESFA gebruikt hiervoor een samenhangend programma op drie niveaus:

- *individueel* (rookpreventie in de les, aanleren van vaardigheden in nee-zeggen),
- *school* (niet-roken beleid, stoppen met roken hulp),
- *en buitenschoolsniveau* (buitenschoolse activiteiten).

De combinatie van deze niveaus is uniek en levert naar verwachting een sterker effect op.

Dit jaar stond vooral in het teken van de voorbereiding van het groot opgezette Europees onderzoek. Binnen het project vindt namelijk een uitgebreide evaluatie plaats van effect, proces en kosteneffectiviteit. De onderzoeksresultaten zullen leiden tot landelijke en Europese richtlijnen voor effectieve rookpreventie aan jongeren.

De deelnemende landen aan ESFA zijn Denemarken, Finland, Nederland, Spanje, Portugal en het Verenigd Koninkrijk. In Nederland voert Stivoro dit project uit. Het Nederlands Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ) in Woerden en de vakgroep Gezondheidsvoorlichting van Universiteit Maastricht coördineren het hele Europese project. Het project wordt voor 71% gefinancierd door de EU.

Mission Incredible

Samen met de GGD Nijmegen is een pilot-project gestart op een scholengemeenschap in de regio Nijmegen. Het doel van dit project is met een klassikale overeenkomst het roken van jongeren in klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs tegen te gaan. De uitvoering van de overeenkomst is in een ludieke vorm verpakt. De leerlingen gaan namelijk in een spannende sfeer het uitdagende avontuur aan om niet te roken. De pilot gaat vergezeld van een evaluatieonderzoek. Op basis van de resultaten worden de mogelijkheden voor landelijke implementatie bekeken.

Gefeliciteerd! Je rookt, als je je afspraak bent nagekomen, al minimaal een jaar niet. Geen stinkende adem, geen gele vingers en bovendien kun je je spaargeld aan andere dingen uitgeven. Hartstikke gezond van je!

...EN ALS ECHTE
DOORZETTER

**LAAT JE JE NIET-ROKEN AFSPRAAK OPNIEUW
OFFICIEEL REGISTREREN!**

Je hebt afgesproken niet te (gaan) roken. Het is alweer een jaar geleden dat je jouw niet-roken afspraak bij Stivoro liet registreren. Wij hebben die afspraak voor je bewaard en willen je daar via deze weg nog eens aan herinneren. De magneet komt je misschien wel van pas. Zo kun je anderen duidelijk maken dat ze bij jou in de buurt geen sigaret hoeven op te steken. Waarschijnlijk heb je afgesproken om langer dan één jaar niet te roken. We hopen dat je dit nog steeds van plan bent en – belangrijker nog – ook volhoudt! Daarom kun je je afspraak nogmaals een jaar officieel laten registreren.

Niet-roken afspraken

In 1997 lieten ongeveer 3.000 jongeren hun niet-roken afspraak bij Stivoro vastleggen. Na een rookvrij jaar ontvangen zij een herinnering aan de afspraak die ze gemaakt hebben.

Smokefree kids

Er is een begin gemaakt met het project Smokefree Kids. Dit is een project waarbij een groep van minimaal tien jongeren onder begeleiding van een volwassene met elkaar een collectieve niet-rokenafpraak kan maken. Na twee jaar niet-roken ontvangen de jongeren een beloning die afkomstig is van sponsors uit het bedrijfsleven. De uitvoering van dit project zal in 1998 haar beslag krijgen.

Andere acties

Tijdens ca. 2.000 gastlessen in de brugklassen van het voortgezet onderwijs en het derde en vierde leerjaar van VBO/MAVO/MDGO werd intensief over niet-roken gesproken. Op deze wijze werden meer dan 50.000 jongeren benaderd. Zij ontvingen onder andere campagne materialen en de rook-niet-sjek.

75.000 leerlingen in de brugjaren en 150.000 eindexamenkandidaten ontvingen een felicitatie-pakket waarin een antwoordkaartje zat om een *rook-niet-sjek* te bestellen. Daarvan hebben vele duizenden jongeren gebruik gemaakt.

Volwassenenvoorlichting

Stoppen-met-roken campagne

Begin 1997 is de tweede stoppen-met-roken campagne met de tv-spots van John Cleese gestart. Met drie nieuwe tv-commercials en drie uit de campagne van het jaar daarvoor werden rokers geprikkeld tot stoppen. Via de informatielijn konden zij meer informatie ontvangen over het hoe en waarom en over allerlei vormen van hulp en ondersteuning.

Een van de tv-spots over de infolijn (nummer is gewijzigd)

De campagne vormde het kader waarbinnen diverse groepen intermediairs gevraagd werd met activiteiten aan te sluiten. Voor elk van de groepen werd in een mailing een overzicht bijgevoegd van mogelijke activiteiten en voorlichtingsmateriaal daarvoor.

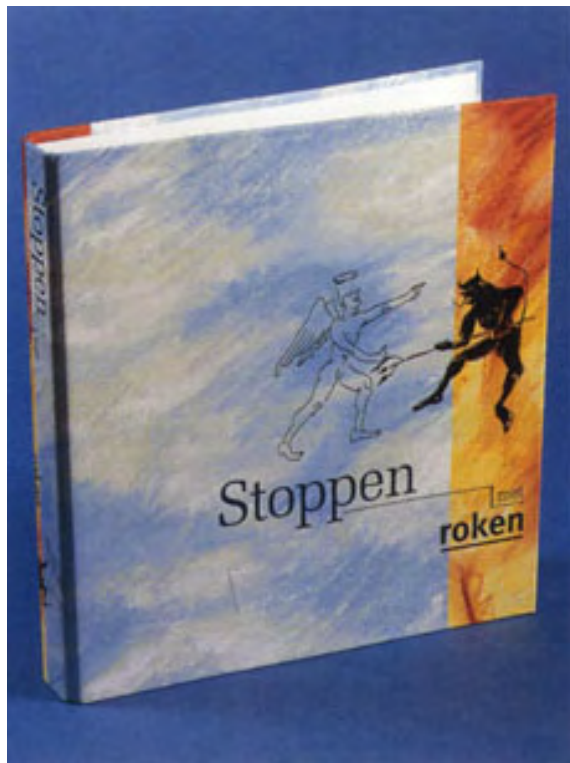
In onderstaand overzicht worden de intermediairs en de gesuggereerde activiteiten weergegeven.

Reclamespotjes op de tv en op de radio en publiciteit in kranten hebben vooral een rol in het aan de orde stellen van het onderwerp. Voorlichtingsactiviteiten van intermediairs zijn van belang om gedragsverandering tot stand te brengen. In combinatie ontstaat een effectieve aanpak.

Regionaal netwerk

Voor de vertaling van de campagne op regionaal niveau werd ook dit jaar het netwerk van GGD's, thuiszorgorganisaties, Integrale Kankercentra (IKC's) en andere actieve organisaties benaderd. In een draaiboek werd aangegeven hoe men bij de campagne kan aansluiten. Alle organisaties werden voorzien van ondersteunend materiaal zoals posters, brochures, prints van advertenties en factsheets voor publicitaire doeleinden.

Aantal	Intermediair	Gesuggereerde Activiteiten
7.000	huisartsen	Minimale interventie strategie Stoppen met Roken
1.500	apotheken	Poster ophangen, brochure uitreiken
600	directie en OR van verpleeghuizen, instellingen voor verstandelijk gehandicapten en psychiatrische instellingen	Ondersteunen van medewerkers bij stoppen
170	directie, OR en patiëntenvoorlichters van ziekenhuizen	Ondersteunen van medewerkers bij stoppen Adviseren en begeleiden van patiënten bij stoppen
5.000	directie, OR en bedrijfsartsen van bedrijven met meer dan 100 medewerkers	Ondersteunen van medewerkers bij stoppen Verbeteren van huisregels voor roken

Het nieuwe cursusmateriaal

ALS JE ECHT WILT, DAN LUKT HET. BEL 0900-500 20 22

Stichting Volksgesondheid en Roken www.storok.nl is een initiatief van Nederlandse Lokaalverrijping, Activa Fonds en Nederlandse Werkzichtheid.

Meer nadruk op roken als verslaving

Verder verzorgden de regionale organisaties de stoppen-met-roken cursus. Stivoro ondersteunde de uitvoering van deze cursus met cursusmateriaal en gaf twee trainingen voor begeleiders. Het cursusmateriaal is in 1997 herschreven en van een nieuwe vormgeving voorzien.

De media-inzet tijdens de campagne leverde een bekendheid van de John Cleese-uitingen op van 28%. De slogan *Kom op. Stop.*, die inmiddels vier jaar is gehanteerd, was bekend bij 57% van de rokers. Tijdens de campagneperiode werden zo'n 500.000 stoppen-met-roken brochures verspreid, veel daarvan op bestelling via de 0900 informatielijn. In totaal vonden er zo'n 200 cursussen plaats.

Studiedag

In november is voor de achtste keer de studiedag stoppen-met-roken georganiseerd voor regionale organisaties die zich met dit onderwerp bezighouden. Het deelnemersaantal (75) toont aan dat de belangstelling voor het onderwerp regionaal onverminderd is.

Op de studiedag werd de aanpak van de campagne in de komende drie jaar gepresenteerd. In deze campagne ligt de nadruk niet zo zeer op het genereren van veel stoppogingen als wel op het vergroten van het effect van de stoppogingen. Jaarlijks registreert Stivoro rond één miljoen stoppogingen, waarvan slechts een klein deel slaagt. In het vervolg zal de moeite die het stoppen kost nadrukkelijker worden gecommuniceerd. De focus ligt op roken als verslaving.

Daarnaast zullen activiteiten van regionale organisaties en intermediairs meer nadruk krijgen. Het effect van de campagnes zal daardoor groter kunnen worden. Op de ideeënmarkt tijdens de studiedag werden nieuwe ideeën en activiteiten uitgewisseld.

Overige activiteiten

Er werden stopperadvertenties ontwikkeld voor tijdschriften, dagbladen en huis- aan huisbladen. Deze maken rokers attent op hulp en informatie bij stoppen met roken. Deze werden zowel op papier als op een CD aangeboden aan de media. Tevens werden ansichtkaarten ontwikkeld en verspreid gericht op jong-volwassenen.

Advisering door huisartsen

Het implementatie-onderzoek naar de Minimale Interventiestrategie Stoppen-met-roken (MIS) is dit jaar afgesloten. Het onderzoek is in opdracht van Stivoro uitgevoerd door de Universiteit Twente in samenwerking met de Universiteit Maastricht. De onderzoekers concludeerden dat de MIS een bruikbare methode is, waarmee huisartsen hun patiënten goed kunnen helpen bij het stoppen met roken.

HULP NODIG BIJ STOPPEN MET ROKEN?

Wie gestopt is met roken, heeft het niet altijd even makkelijk. Daarom is er de stoppen-met-roken informatielijn. U kunt er terecht voor advies, informatie over hulp bij stoppen, of een persoonlijk gesprek als steuntje in de rug.

Bel: 0900-500 20 22 (20 ct. p/m) **KOM OP X STOP**

12% van de huisartsen gebruikt inmiddels deze methode en nog eens 20% overweegt deze te gaan toepassen. Daarmee is de doelstelling net niet gehaald. Deze was dat 15% van de huisartsen aan het einde van het onderzoek de MIS zou toepassen.

Het onderzoek bracht ook de belemmeringen in kaart die een grootschaliger toepassing nog tegenhouden. Dat zijn: onvoldoende vaardigheden en gebrek aan middelen. Daarom is bij de Landelijke Huisartsen Vereniging (LHV) in overleg met Stivoro een coördinator aangesteld voor nascholing en voert het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG) regionale experimenten uit om te onderzoeken hoe de belemmeringen opgelost kunnen worden. Stivoro geeft hiervoor subsidie.

Bij een succesvol verloop van dit onderzoek zal gekeken worden of stoppen-met-rokeninterventies, naast het uitstrijkje en de griep prik, deel kunnen gaan uitmaken van het preventieve aanbod van de huisartspraktijk. Het kader hiervoor is *Preventie: Maatwerk*, een programma om huisartsen te stimuleren systematisch aan preventie te doen.

Hart- en vaatpatiënten

In 1995 startte een veldstudie, uitgevoerd door de Universiteit Maastricht, naar de uitvoerbaarheid en het effect van een MIS op de afdeling cardiologie (CMIS), een initiatief van de voormalige Verpleegkundige Advies Raad van de Nederlandse Hartstichting. Stivoro financiert dit project samen met de Hartstichting en zorgt voor de coördinatie.

De CMIS is een bewerking van de MIS voor huisartsen. CMIS vraagt een minimale inspanning van de cardioloog, namelijk het geven van een eenmalig stopadvies en het vervolgens informeren naar het rookgedrag van de patiënt tijdens de nazorg. De bijdrage van de verpleegkundige bestaat uit motiveren, het bespreken van barrières, het maken van een stopafpraak en het geven van hulpmiddelen.

De eerste resultaten van de veldstudie zijn positief. Na drie maanden bleek 53% van de experimentele groep de afgelopen zeven dagen niet gerookt te hebben tegen 37% in de controlegroep.

De resultaten van het gehele onderzoek, inclusief de meting na 12 maanden, worden in september 1998 verwacht. Uit de procesevaluatie is al gebleken dat verpleegkundigen de CMIS een goed inpasbare interventie vinden.

De ervaringen met de CMIS staan model voor de MIS-interventies die in ontwikkeling zijn voor longziekten, gynaecologie en verloskunde, diabetes, KNO en oncologie. Voor verpleegkundigen werkzaam binnen deze specialismen werd op 2 mei een werkconferentie georganiseerd in de Hartenark te Bilthoven.

Deze activiteiten hebben ertoe geleid dat steeds meer verpleegkundigen op de hoogte zijn van de methode. De vraag naar trainingen in de toepassing van de CMIS in ziekenhuizen wordt dan ook steeds groter. Stivoro verzorgde inmiddels zes incompany trainingen. Daarnaast verleende Stivoro medewerking aan drie door het Astma Fonds georganiseerde workshops over de toepassing van de methode door caraverpleegkundigen.

Rookvrije gezondheidszorginstellingen

Aan de in 1994 gestarte campagne *Stoppen met roken. Een gezonde instelling* is dit jaar een extra impuls gegeven. Om inzicht te krijgen in de uitvoering en naleving van de Tabakswet is in januari een vragenlijst gestuurd naar alle intramurale zorginstellingen. De vragenlijst was vergelijkbaar met die uit 1994. Aan de meest rookvrije instellingen in vijf categorieën werd een prijs in het vooruitzicht gesteld. De respons was overweldigend: in 1994 reageerden 230 van de 800 aangeschreven instellingen, in 1997 waren dat er 565.

Niet alleen de respons, ook de resultaten waren bemoedigend. Het rookverbod wordt in een grote meerderheid van de instellingen duidelijk aangegeven. Daarnaast worden patiënten, bewoners en personeel steeds vaker aangesproken als ze het rookverbod overtreden. Ook wordt er in de instellingen steeds meer aandacht besteed aan het geven van voorlichting over (stoppen met) roken. Dit wordt ook bevestigd door de grote vraag naar stoppen-met-roken materiaal.

De analyse van de retour gestuurde vragenlijsten leverde een aantal genomineerde instellingen op, die vervolgens ter controle zijn bezocht.

Op 6 mei kregen vijf instellingen op het ministerie van VWS de onderscheiding uitgereikt door minister E. Borst. Deze bestond uit een gegraveerde spiegel *Welkom in deze rookvrije instelling*.

Vijf instellingen kregen van Minister Borst een spiegel: 'Welkom in deze rookvrije instelling!'

De onderscheiden instellingen zijn:

- Ziekenhuis de Tjongerschans (Heerenveen)
- Verpleeghuis Hogewey (Weesp)
- Stichting de Hoop (Dordrecht, sector geestelijke gezondheidszorg)
- Stichting Zonhove (Son, sector verstandelijk gehandicaptenzorg)
- Dr. Bernard Verbeeten Instituut (Tilburg, sector overige instellingen).

Passief roken in bedrijven

In opdracht van Stivoro onderzocht het NIPO in welke mate werknemers hinder ondervinden van tabaksrook op het werk. Twee van de drie werknemers in Nederland roken tijdens het werk mee met anderen. Dat vindt 43% hinderlijk.

Op de werkplek van bijna de helft van de werknemers zijn geen afspraken gemaakt

over het roken. Bij een kwart van de ondervraagde werknemers mag nergens in het bedrijf gerookt worden. In deze bedrijven zijn speciale rookruimten waar werknemers een sigaret kunnen opsteken. Bij 8% van de werknemers is roken in het gehele bedrijf niet toegestaan.

Het Centrum Gezondheidsbevordering op de Werkplek heeft in samenwerking met Stivoro de brochure *Rookvrij aan het werk* gemaakt. Deze brochure bevat een stappenplan voor bedrijven om rookoverlast op het werk te voorkomen of te bestrijden. De brochure is verzonden aan de Arbo-diensten in Nederland.

Twee Arbo-artsen hebben de potentiële rol van de Arbo-diensten bij problemen met roken op de werkplek bij middelgrote en grote bedrijven onderzocht. Hun conclusie was dat problemen rond roken op de werkplek een relevant onderwerp zijn voor de bedrijfsgezondheidszorg. De ondervraagde bedrijven verwachten bij vragen over het roken ondersteuning te krijgen van hun Arbo-dienst.

Openbare gebouwen

Stivoro en ook het Astma Fonds ontvangen veel klachten over rookoverlast in sportkantines. Het Astma Fonds had de beheerders al eerder hierop aangesproken. Stivoro heeft in een vervolgactie aandacht gevraagd voor het probleem van rookoverlast. Ook is er overleg gestart van het ministerie van VWS met het NOC / NSF en Stivoro over het roken in sportkantines.

Horeca

In de horeca is de trend zichtbaar dat steeds meer ondernemers in hun zaak een gedeelte voor niet-rokers creëren. Zo voorzien ze in de behoefte van de consument. In januari was Stivoro aanwezig op het Horecava Trend Event in de RAI te Amsterdam. Vooral ondernemers werkzaam in de niet-commerciële sector en in grote ketens reageerden positief op de informatie.

De Stichting Horeca Onderwijs neemt in haar cursusboek voor startende horeca-ondernemers het onderwerp roken mee. Stivoro leverde de tekst voor het redactionele stuk over roken in de horeca.

Meeroken door jonge kinderen

Dat meeroken door jonge kinderen nadelen heeft voor hun gezondheid en welbevinden komt duidelijk naar voren in de literatuur. Het blijkt dat bijna de helft van alle jonge kinderen thuis meerookt. Om deze redenen is de voorlichtingscampagne Roken? Niet waar de kleine bij is van start gegaan.

Deze campagne is in twee fasen verdeeld. Allereerst werden in het najaar zorgverleners gestimuleerd om het onderwerp passief roken mee te nemen in hun contacten met ouders. In het voorjaar van 1998 start het tweede deel van de campagne dat zich direct richt op de ouders en de sociale omgeving van jonge kinderen.

Voor medewerkers in de thuiszorg zoals consultatiebureau-artsen, verpleegkundigen ouder- en kindzorg, en kraamverpleegkundigen is een gratis informatiepakket beschikbaar. Het pakket bestaat uit een handleiding voor de zorgverlener, een brochure voor de ouders, een bureaustandaardje en een antwoordkaart om extra materialen te bestellen. In totaal zijn er door de thuiszorg 3.514 pakketten besteld. Ook kinderartsen, kinderverpleegkundigen, KNO-artsen en de GGD-en hebben een informatiepakket ontvangen.

Stivoro heeft in samenwerking met het Landelijk Centrum Ouder- en Kind-Zorg en het Astma Fonds zorgverleners een voorlichtingstraining aangeboden over passief roken. Op dit aanbod is enthousiast gereageerd: 26 van de 67 thuiszorgorganisaties gaven direct aan deze training te willen. Ook een groot deel van de overige organisaties heeft enkele medewerkers aan een regionale training laten meedoen.

In een aantal vakbladen zoals Nursing, Verpleegkunde Nieuws en het Tijdschrift Jeugdgezondheidszorg is het onderwerp besproken. Diverse beroepsverenigingen hebben in hun

informatieblad over het onderwerp geschreven.

TNO Preventie en Gezondheid heeft onderzoek gedaan naar het effect van de campagne en de uitvoerbaarheid van het voorlichtingsprotocol. De resultaten worden in 1998 bekend.

CAN

De Nederlandse Niet-rokersvereniging CAN gaf commentaar op de voorstellen van het ministerie van VWS over aanscherping van de Tabakswet. Daarnaast heeft ook de CAN zich ingespannen voor het Europees reclameverbod. Leden van de CAN hebben bij de Reclame Code Commissie dit jaar weer een aantal klachten ingediend over tabaksreclame. Een bestuurslid van de CAN heeft deelgenomen aan een internationaal overleg in Brussel over de mogelijkheden in Europa juridische activiteiten te ontplooiën tegen de tabaksindustrie. De CAN participeerde in 1997 in diverse beurzen waaronder de Fit 97 in Apeldoorn.

The image shows three pages of a migrantenkrant (migrant newspaper) with the following content:

- Page 1 (Left):** Headline "Roken? Nee ... dank u!" (Smoking? No... thank you!). Sub-headline "Turken minder gezond door slechte voorlichting" (Turks less healthy due to poor education). Text discusses health issues and includes a small graphic of a person.
- Page 2 (Middle):** Headline "Sigara? Hayir tesekkürler." (Cigarette? No... thank you). Sub-headline "Sigara? Hayir tesekkürler." (Cigarette? No... thank you). Text discusses smoking and includes a graphic of a person.
- Page 3 (Right):** Headline "التدخين؟ لا... شكرا." (Smoking? No... thank you). Sub-headline "التدخين؟ لا... شكرا." (Smoking? No... thank you). Text discusses smoking and includes a graphic of a person.

Muurkrant, gericht op intermediairs met informatie over de migrantencampagne

In de vijfde jaargang van het verenigingsblad Opgelucht kwamen er vier nummers uit. Daarvoor verleende Stivoro subsidie.

Migranten

Onder Turkse en Marokkaanse mannen wordt nog steeds veel gerookt. Met een nieuwe muurkrant gericht op intermediairs, zoals migrantenorganisaties, wijkcentra en welzijnsorganisaties wordt informatie gegeven over de campagne *Roken. Nee... dank u*. Deze campagne ging in september het vierde jaar in.

Het massamediale deel van deze campagne bestaat uit advertenties in de Turkse krant Hurriyet, posters en brochures via een distributiesysteem verspreid in koffiehuisen en moskeeën, en via losse displays in toko's en ontmoetingscentra. Ook is er een videoband beschikbaar.

Gezien de doelgroep is de muurkrant grotendeels in het Nederlands opgesteld, maar enkele 'smoesjes' zijn vertaald in het Turks en Arabisch.

Wetenschappelijke activiteiten

Dit jaar besteedde Stivoro ongeveer 600.000 aan onderzoek. Naast de jaarlijkse grootschalige NIPO-enquêtes naar rookgedrag, is dit geld besteed aan campagnevoorbereidend en -evaluerend onderzoek, maar ook aan wetenschappelijk onderzoek naar manieren om de voorlichting over niet-roken te verbeteren. Hieronder zullen de belangrijkste onderzoeken nader worden besproken.

Campagnevoorbereidend onderzoek

Het NIPO ondervroeg voor het eerst 9.000 onder-wijsinstellingen over hun rookbeleid in het kader van de actie de *Rookvrije School*. Mede op grond van deze resultaten werden de aanmoedigingsprijzen uitgereikt. Deze enquête zal de komende jaren worden herhaald.

Onderzoeksbureau Co-efficiënt heeft een onderzoek uitgevoerd naar de wijze waarop bevolkingsgroepen met een lagere sociaal-economische status beter kunnen worden bereikt met voorlichting over niet-roken. Uit het onderzoek werd duidelijk dat nieuwe, niet-schriftelijke, voorlichtingsmiddelen heel waardevol kunnen zijn, mits op de juiste wijze geïntroduceerd. In 1998 wordt een pilot uitgevoerd, gebruik makend van deze nieuwe inzichten.

Tenslotte werden verschillende pretests uitgevoerd om onderdelen van campagnes te onderzoeken op begrijpelijkheid en aansluiting bij de doelgroep.

Campagne-evaluerend onderzoek

De enquête onder instellingen van gezondheidszorg, in het kader van de actie *Stoppen met roken, een gezonde instelling*, werd inmiddels voor de tweede keer uitgevoerd. Ook hier werd op grond van de enquête de meest rookvrije instelling in iedere categorie aangewezen.

Resultaten enquête rookvrije gezondheidszorginstellingen

Stichting Volksgesondheid en Roken

Presentatie door minister E. Beris-Eilers, 5 mei 1997

Informatie over:

- invoering van de Tabakswet
- aanduiding van het rookverbod
- aanspreken op overtredingen
- de uitslag van de enquête
- de resultaten per sector

Jeugdcampagnes: ouders en jeugdwerkers.

Dit jaar is de nameting gehouden van een apart survey-onderzoek, uitgevoerd door het NIPO. Ondervraagd werden jongeren, ouders en volwassenen die met jongeren werken. Het doel hiervan was de effecten van de voorlichtingscampagne *Roken. Dood- en doodzonde* te evalueren.

Het besef dat je door te roken zelf gezondheidsrisico's loopt, is toegenomen ten opzichte van de periode vóór de campagne. Verder bleek dat jongeren zich meer bewust zijn geworden van het verslavingsrisico van sigaretten. De tendens dat steeds meer aandacht aan (niet-) roken thuis en op school wordt besteed, zet door. Het percentage ouders dat het roken thuis

verbiedt is ten opzichte van 1995 (nulmeting) gestegen. Het percentage voorstanders van een rookverbod op school is zowel onder ouders als jongerenwerkers (waaronder leerkrachten) toegenomen.

Voorlichting op basisscholen.

Stivoro heeft bij de Nederlandse basisscholen die deelnamen aan het project *Wat Kim te weten komt over roken*, een evaluatie uitgevoerd naar de waardering voor materialen. Hieruit bleek dat de leerkrachten over het algemeen tevreden zijn. De meerderheid is van plan het boekje opnieuw te gebruiken.

Voorlichting via regionale organisaties.

Net als voorgaande jaren is er weer een evaluatie uitgevoerd van de participatie van regionale organisaties aan de jaarlijkse stoppen-met-roken campagne gericht op volwassenen (*Kom op, stop*, met de tv-spots van John Cleese). Aan 147 regionale gezondheidszorginstellingen (GGD's, Integrale Kankercentra en instellingen voor thuiszorg en kruiswerk) werd een vragenlijst voorgelegd. Hieruit bleek onder meer dat drie kwart van deze organisaties (in meer of mindere mate) actief heeft deelgenomen aan de actie. De meest genoemde activiteiten zijn verspreiding van brochures en posters en het organiseren van stoppen-met-roken cursussen.

Wetenschappelijk onderzoek

Stoppen-met-roken via de arbeidssituatie.

De in 1996 gestarte onderzoeklijn *terugdringen van roken via de arbeidsplaats* werd vorig jaar gecontinueerd. Deze onderzoeklijn werd door Stivoro gefinancierd en uitgevoerd door de vakgroep gezondheidsvoorlichting van de Universiteit van Maastricht. Vorig jaar werd onder meer onderzoek gedaan naar:

- de blootstelling aan omgevingstabaksrook in kantoorruimten;
- de mogelijkheden om via Arbo-dienstenwerknemers in het midden- en kleinbedrijf te bereiken met voorlichting over stoppen-met-roken;
- de invloed van organisatiefactoren op het tot stand komen van een niet-roken beleid bij onder meer Wehkamp;
- de mogelijkheden om binnen de thuiszorg meer aandacht te besteden aan stoppen-met-roken;
- knelpunten bij het realiseren van rookvrije scholen.

Overheidsmaatregelen

In opdracht van de Netherlands School of Public Health (NSPH) werd een literatuurstudie uitgevoerd naar de effectiviteit van verschillende niet-roken overheidsmaatregelen, zoals een verbod op tabaksreclame, verhogen van de leeftijdsgrens voor de verkoop van tabaksproducten, het verhogen van accijnzen op tabak en intensivering van de voorlichting.

Internationaal congres

Vorig jaar werd het 10e Wereldcongres over tabak en gezondheid georganiseerd in Peking. Medewerkers van Stivoro gaven op dit wetenschappelijke congres presentaties over stoppen-met-roken, over hoe in Nederland daarover via de massamedia voorlichting wordt gegeven, en hoe via bedrijven wordt getracht om rokende werknemers te steunen bij het stoppen.

Overige activiteiten

Medische Alliantie tegen het Roken

Op initiatief van de Medische Alliantie tegen het Roken verscheen in juni een themanummer van Medisch Contact over de rol van de medische beroepsgroep bij het terugdringen van het roken.

Op 2 mei werd een werkcongres georganiseerd voor verpleegkundigen. Op dit congres werden o.a. workshops gegeven over de IMIS, de *Intramurale Minimale Interventiestrategie Stoppen-met-roken*, een variant op de voor de huisartsenpraktijk ontwikkelde MIS.

Verder werkte de Medische Alliantie aan een landelijk onderzoek bij studenten geneeskunde, tandheelkunde en HBO-verpleegkunde. Op verzoek van de Alliantie startte de Nederlandse Maatschappij voor Tandheelkunde een inventarisatie van het rookgedrag onder tandartsen en mondhygiënisten.

Het aantal leden van de Medische Alliantie neemt flink toe. Het aantal sympatisanten uit medische en paramedische beroepen en instellingen bedraagt nu ruim 3.400. Concrete activiteiten worden veelal door speciaal daarvoor bestemde projectgroepen georganiseerd. Een Uitvoerend en Dagelijks Comité bewaken de uitvoering van de programma's. Er zijn projecten binnen de tandheelkunde, de verstandelijk gehandicaptenzorg en de verpleeghuizen gaande. Voorts is er aandacht voor cardiologie en roken en voor roken en medicijngebruik. Er bestaan goede contacten met de KNMG en met Europese organisaties op dit gebied, zoals de UICC.

In november ondertekenden een aantal medische hoogleraren, samen met collegae uit de andere EU-landen, een petitie waarin de Raad van Europese ministers van volksgezondheid werd aangespoord te besluiten tot een strenge beperking van reclame voor tabak. Deze oproep werd met steun van Stivoro onder andere in drie grote Nederlandse dagbladen als advertentie gepubliceerd. Stivoro verzorgt het secretariaat van de Medische Alliantie.

Stivoro Visie

Het huisorgaan van Stivoro, het kwartaalblad Stivoro Visie, ging de tweede jaargang in. Het blad bevat actuele informatie over (politieke) ontwikkelingen en nieuwe campagnes, opiniërende artikelen en een bloemlezing van publicaties in de media. Verder bevat elk nummer een interview. Dit jaar kwamen daarin aan het woord het RPF-Tweede-Kamerlid mr. A. Rouvoet, de lobbyist A. Hayes (o.a. Europese Kanker Liga, en European Network for Smoking Prevention), prof. dr. P. Borst (directeur Nederlands Kanker Instituut Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis) en verslavingsdeskundige dr. R. Breteler (KU Nijmegen).

Voorlichtingsmaterialen in cijfers

In de loop van het jaar kwamen ruim 53.500 verzoeken om materiaal binnen. Het grootste deel daarvan betrof aanvraagkaartjes van de jeugdcampagnes (42%).

Ongeveer 36% van de bestellingen kwam binnen via de telefonische informatielijnen (0900-nummers): via de stoppen-met-roken lijn voor volwassenen 12.887 en via de jeugdlijn 6.324. Via de gewone telefoonlijn kwamen nog eens 7.652 aanvragen binnen (14%).

De decembermaand, de maand van de goede voornemens, is relatief de drukste maand als het gaat om bestelde materialen (8.059 aanvragen), terwijl de maand augustus een scherpe daling te zien geeft ('slechts' 1.754 aanvragen).

Naast de materialen die op aanvraag worden verzonden, wordt veel materiaal verspreid via huisartsen en apotheken (stop campagne), postkantoren (postbus 51 campagne) en scholen (jeugdcampagne).

Totaal aantal verzoeken om materiaal (1997)		
kaartjes jeugd	42%	22.607
kaartjes volwassenen	2%	1.263
0900 jeugd	12%	6.324
0900 volwassenen	24%	12.887
schriftelijk via secretariaat	5%	2.386
telefonisch via secretariaat	14%	7.652
overige kaartjes	1%	464
Totaal	100%	53.583

Spreiding van de aanvragen over het jaar (1997)						
	krt.jgd	krt.volw	0900jgd	0900volw	overige	totaal
januari	1.438	32	748	1.391	1.148	4.757
februari	1.660	48	521	1.107	1.198	4.534
maart	1.219	64	408	653	996	3.340
april	1.499	47	597	601	1.045	3.789
mei	690	16	536	521	1.639	2.433
juni	1.937	37	368	689	620	3.651
juli	2.707	12	180	756	489	4.144
augustus	669	9	147	562	377	1.754
september	3.389	12	595	804	832	5.632
oktober	2.766	14	686	885	1.020	5.371
november	2.860	195	926	950	1.188	6.119
december	1.783	777	612	3.968	919	8.059
Totaal	22.607	1.263	6.324	12.887	10.502	53.583